ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№5(4)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 322 sahifa,
18-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchi yoshlarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda xorij tajribasi....10
Maxamov X. T., Omondavlatova Sofiya Baxtiyor qizi

2-sinf darslarida "4K" ko'nikmalarini shakllantirish: XXI asr savodxonligi poydevori 14
Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna

Ommaviy axborot vositalarining inson ruhiy salomatligiga ta'siri: empirik tadqiqot natijalari....18
Abdinazarova Bibixonim Rashid qizi

Talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda texnik loyihalarning o'rni 23
Axmadaliyev Mansurbek Erkaboy o'g'li, Rejabov Jaloliddin Sadiq o'g'li

Masalalarni modellashtirish metodi yordamida yechish yo'llari 28
B. B. Qarshiyev, Bekmuradov Bobur Toyloq o'g'li

Maktabgacha ta'lim tashkilotida elektron o'quv materiallaridan foydalanishning afzalliklari....34
Tog'aymurodova Marjona Yusuf qizi

Raqamli ta'lim muhitida dizaynerlik faoliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy metodlari....39
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna

Metall va metallmas buyumlarga ishlov berish texnologiyasi fanidan
amaliy dars mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi 47
A. Safarov

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish mezonlari....57
Xolmatov Doston Dilshod o'g'li

7–8-sinf biologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuvni takomillashtirish metodikasi 60
Xolmurodova Sarvinoz

Zamonaviy adabiyotda lider ayol portreti va shaxsiy rivojlanish falsafasi....64
G'afforova Dildora Ergashevna

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning
pedagogik asoslari....69
Yusupova Umida Zayniddin qizi

Umumta'lim maktabida xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalashda
kreativ yondashish texnologiyalarining mazmun-mohiyati....74
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, G'aniyeva Dilfuza A'lam qizi

Oila muhitining raqamli tadbirkorlik motivatsiyasiga ta'siri: psixologik tahlil 78
Tursunov Lutfulla Sayfullayevich, Boyqobilova Sevinch Fazliddin qizi

Maktab va muzeylar aloqadorligini ta'minlash asosida o'quvchilarni
ma'naviy merosga hurmat ruhida tayyorlashning pedagogik texnologiyasi 81
Nizomxonova Nargizaposhsho Ekrinxon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida produktiv o'qish malakasini shakllantirish....86
Xurramova Sojida Abdunazar qizi

Oliy ta'lim tizimida liderlik kompetensiyalarini takomillashtirishning kompleks yondashuvlari....91
Risvayeva Charos Zaydilla qizi

Sport sohasining ommaviyligi va inklyuzivligi 94
Z. N. Urunova, M. Jaborova

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik muhitni swot-tahlil qilish va korreksiyalash 97
Sattorova Shirinoy San'atovna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kognitiv kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuv ..100
Buvrayev Akram Rustam o'g'li

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy nutqiga qo'yiladigan talablar....104
Xolmuminova Dilfuza Xolmamatovna

O'qituvchining kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarning ahamiyati 107
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Hadislar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish 111
Akaboyeva Malika Raxmatovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasi 114
Beshimova Muazzam Bahodirovna, To'lanboyeva Farangis Ibrohimjon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari 117
Xoliyeva Sevara Rustam qizi

Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasini tarkib toptirish 122
Narmatova Fotima Dilshod qizi

Organizing Physics Lessons in General Education Schools Based on Gamification Elements 127
Y. A. Mamatokhunov, U. S. Ismoilov, M. A. Muxtorjonova

Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning samaradorligi 129
Meyliyeva Sevinch Bozor qizi

Anoreksiyasi va bulimiyaning psixologik determinantlari hamda klinik jihatlari 132
Askarova Nargiza Abdivaliyevna, To'raqulova Sevinch Sattorjon qizi

Koxlear implantli bolalar fonematik eshituvini shakllantirish asosida tovush talaffuzini shakllantirish 136
Bozorov Otabek Yo'lchi o'g'li, Yakubova Asalxon Ulug'bek qizi

Qisqa masofaga yuguruvchi yosh sportchilarning kuch va tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirishda yillik rejalashtirish samaradorligi 139
Eshpulatov Jamshid Nuraliyevich

Разработка модуля автопрокторинга для платформ дистанционного обучения на основе компьютерного зрения и анализа активности пользователя 144
Дусткобилов Акмал Бобомуродович

Определение нарушений академической честности на онлайн-экзаменах на основе компьютерного зрения: алгоритм и эффективность модуля kameraproctor 149
Дусткобилов Акмал Бобомуродович, Маматов Исломбек Ильесович

Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar 154
Delov To'lqin Erkinovich, Gulmirzayeva Zulayho Ko'klanboy qizi

Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar psixologiyasiga ta'siri 160
Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi

Talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning besh blokli pedagogik modeli 165
Amonov Mirjon Namozovich

O'smirlarning raqamli texnologiyalarga qaramligi va uning psixologik salomatlikdagi o'rni 170
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Normamatova Aziza Ibroxim qizi

Qizlarda erta nikohning psixologik omillari va sabablari 174
Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari 178
Jumayeva Guzal Xayriddin qizi

Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda barmoqlar harakati mashqlari asosida kichik motorika va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish 183
Mirzakarimov Yuldashboy Abdinabiyevich

Globallashuv sharoitida yoshlar tashkilotlari orqali milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik strategiyalari 187
Axralova Marg'uba Akmalxanovna

Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari 191
Jumanova Xafiza Xoliqulovna

Zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida texnologik ta'lim mazmunini STEM yondashuvi asosida integratsiyalash va talabalarning texnik fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish 196
Imanov Baxtiyor Berdiyevich, Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna, Barataliyeva Nasiba Maxmadaminovna

Ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining mazmuniy ta'minoti 202
Kubayeva Mavluda Baxtiyor qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

The Influence of a Competency-Based Approach on Educational Quality in Physics Instruction 205
A. Xakimov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, M. A. Ne'matova

Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ekologik savodxonligini shakllantirishning amaliy holati 208
Majitov Turg'unali Anvar o'g'li

Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik va psixolingvistik xususiyatlari...214
Ismoilova Muattar Ilyosovna

Sharq mutafakkirlarining yoshlarni mehnat va kasb-hunarga o'rgatish bo'yicha qarashlari.........................219
Alqarov Qodir Xolmatovich, Irmatov Pirmuhammad Normat o'g'li

Metallar mavzusini interfaol metodlar asosida o'qitish orqali o'quvchilar kreativligini oshirish 222
Murodova Sayyora Qanoatovna

Moliyaviy terminlarni tarjima qilishning metodologik muammolari 226
Norboyeva Dilafruz Djumaqulovna, Suvonov Ozodbek Jamshid o'g'li

Oliy ta'lim muassasalarida yakuniy nazorat jarayonlarini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida tashkil etishning afzalliklari 230
Abdunabiyeva Kamola Mansurovna

Pedagogik ta'limda AI-tutor texnologiyalaridan foydalanish: o'zaro ta'sir mexanizmi va samaradorlik tahlili 236
Abdunabiyeva Maftunaxon Solijon qizi

Talabalarda prokrastinatsiyani kamaytirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 240
Kozimov Sayfulloh Maxammadjon o'g'li

Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirish...245
Raximov Zokir Toshtemirovich

Yosh voleybolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarliklarini oshirishning pedagogik asoslari 249
Temirov Shoirbek Raimjonovich

Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari mexanizmlarini takomillashtirish....................................253
Kimsanova Rahnamo Solijonovna

Milliy kurash vositasida yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantirish...257
Muratov Muzaffar Shermamatovich

Xavotirlanish muammosining psixologik-pedagogik adabiyotlarda o'rganilganligi va o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari 261
Mutalibjonov Nurillo Iroiljon o'g'li

Bo'lajak pedagoglarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning innovatsion va refleksiv asoslari 264
Oblayeva Lobar Erdonovna

STEM Education Technology: Physics Teaching Methodology and Future Innovations 268
Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Odinakhon Sotvoldiyeva Abdumannob qizi

Mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari 272
Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna

Maktabgacha tarbiya yoshda bolalar kognitiv sohasining tadqiq qilinishi...276
Raxmonova Shaxrizoda Laziz qizi

Modernization of Physics Teaching Methodology Based on Stream Integration in Vocational Schools........279
S. Z. Zaynobiddinov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Z. M. Orifjonova

Cultural Competence as a Core Component of Foreign Language Teaching: Theoretical Foundations and Pedagogical Integration 282
Shahlo Obidova

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akmeologik madaniyatini rivojlantirishda ART-pedagogik texnologiyalardan foydalanish 286
Shodmonova Shoira Saidovna, Sharifova Dildora Shavkiddin qizi

Talabalarning to'garak mashg'ulotlari orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari 290
Turakulova Feruza Mamadoli qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari 294
Xoliyeva Sevara Rustam qizi

Texnologiya darslarida raqamli texnologiyalar vositasida o'quvchilarning tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi....298
Xudoyberdiyeva Nilufar Raximqulovna

Umumta'lim maktablari musiqa darslarida media-kontentlardan foydalanib o'quvchilarda estetik didni shakllantirish....302
Xudoyqulov Asilbek Aziz o'g'li

Педагогические стратегии профилактики раннего профессионального выгорания у студентов-медиков (в условиях высокой информационной нагрузки) 305
Асророва Мафтунабегим Махаммадризо кизи

Формирование самоотношения у подростков, переживших насилие 308
Кушакова Наргиза Исламбаевна, Азаркова Миланика Дмитриевна

Изучение развития эпистемических знаний у учащихся 5-го класса в педагогико-психологической литературе....311
Нехочина Лола Шахобиддиновна

Когнитивные уровни читательской деятельности в заданиях PIRLS: типология, процессы понимания и система оценивания....314
Нуруллаева Шахло Уктамовна, Александра Валерьевна Шаркова

HADISLAR YORDAMIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA MA'NAVIY-AXLOQIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISH

Akaboyeva Malika Raxmatovna
Oriental universiteti Pedagogika fakulteti 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish jarayonida hadislardan foydalanishning pedagogik ahamiyati, metodlari va vositalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, hadislarning bolalar tarbiyasidagi o'rni hamda ularni o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda qo'llash usullari yoritiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, axloqiy tarbiya, hadis, boshlang'ich ta'lim, pedagogika, qadriyat, tarbiya metodlari.

Abstract: The pedagogical significance, methods, and tools of using hadiths in the process of developing spiritual and moral qualities among primary school students are scientifically analyzed. In addition, the role of hadiths in children's upbringing and approaches to their application according to learners' age characteristics are discussed.

Key words: spirituality, moral education, hadith, primary education, pedagogy, values, educational methods.

Аннотация: Рассматриваются педагогическое значение, методы и средства использования хадисов в процессе формирования духовно-нравственных качеств у учащихся начальных классов. Также анализируется роль хадисов в воспитании детей и способы их применения с учётом возрастных особенностей обучающихся.

Ключевые слова: духовность, нравственное воспитание, хадис, начальное образование, педагогика, ценности, методы воспитания.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida barkamol shaxsni tarbiyalash ustuvor vazifa sifatida e'tirof etilmoqda. Globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortishi, raqamli texnologiyalarning hayotimizga chuqur kirib borishi yosh avlod tarbiyasiga yangicha yondashuvlarni talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish muhim pedagogik jarayon bo'lib, bu davrda berilgan tarbiya insonning butun hayoti davomida uning dunyoqarashi, xulq-atvori va ijtimoiy faolligida namoyon bo'ladi.

Bugungi kunda yoshlar ongiga turli yot g'oyalar, individualizm, befarqlik va ma'naviy bo'shliq xavfi ta'sir etayotgan bir sharoitda ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash dolzarb masalaga aylanmoqda. Shu jihatdan, ta'lim-tarbiya jarayoniga milliy-ma'naviy merosimizni, xususan, Muhammad (islom payg'ambari) hadislarini integratsiya qilish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Hadislar insonni ezgulikka, halollikka, mehr-oqibatga undovchi, qisqa va lo'nda, bolalar ongiga oson singadigan ibratli g'oyalarni o'zida mujassam etgan manba sifatida alohida o'rin tutadi.

Shuningdek, davlatimiz tomonidan ilgari surilayotgan ma'naviy-ma'rifiy islohotlar, yoshlar tarbiyasiga qaratilgan e'tibor, ta'lim tizimini milliy qadriyatlar asosida takomillashtirishga oid konseptual yondashuvlar ushbu masalaning ilmiy va amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Boshlang'ich ta'lim bosqichida hadislar asosida olib borilgan tarbiyaviy ishlar o'quvchilarda nafaqat axloqiy fazilatlarni, balki ijtimoiy mas'uliyat, hurmat, bag'rikenglik va vatanparvarlik kabi sifatlarni shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shu bois, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda hadislardan foydalanishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlarini o'rganish bugungi kun pedagogikasining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya va ma'naviyatshunoslik yo'nalishlarida keng o'rganilgan bo'lib, ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar mazkur muammoning nazariy va amaliy asoslarini yoritib beradi.

Avvalo, Sharq mutafakkirlari merosida axloqiy tarbiya masalalari muhim oʻrin egallaydi. Jumladan, Abu Nasr Forobiy oʻzining "Fozil odamlar shahri" asarida komil insonni tarbiyalashda axloqiy fazilatlarning ustuvorligini taʼkidlaydi. Abu Rayhon Beruniy esa inson kamolotida bilim va axloq uygʻunligining ahamiyatini asoslab beradi. Abu Ali ibn Sino asarlarida tarbiya jarayonida odob-axloq qoidalarini shakllantirishning psixologik jihatlari yoritilgan.

Hadis ilmi va uning tarbiyaviy ahamiyati masalasi Imom Buxoriy, Imom Termiziy kabi allomalar merosida oʻz aksini topgan. Ularning hadis toʻplamlari insoniy fazilatlarni shakllantirishda asosiy manba boʻlib xizmat qiladi. Hadislarda ilgari surilgan halollik, rostgoʻylik, sabr, mehr-oqibat kabi qadriyatlar bugungi pedagogik jarayonda ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan.

Zamonaviy oʻzbek pedagog olimlari ham ushbu masalani turli jihatlarda tadqiq etganlar. Xususan, maʼnaviy-axloqiy tarbiya muammolari Abdulla Avloniy asarlarida keng yoritilib, u "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida axloqiy tarbiyani milliy qadriyatlar asosida tashkil etish zarurligini asoslaydi. Shuningdek, pedagogika sohasidagi zamonaviy tadqiqotlarda boshlangʻich taʼlimda integrativ yondashuv, yaʼni dars jarayoniga maʼnaviy merosni singdirish orqali oʻquvchilarda ijobiy sifatlarni shakllantirish masalalariga alohida eʼtibor qaratilmoqda.

Psixologik tadqiqotlarda esa bolalik davrining, ayniqsa, 6–10 yosh oraligʻining shaxs kamolotidagi hal qiluvchi bosqich ekani taʼkidlanadi. Bu davrda berilgan axloqiy tarbiya bola ongida barqaror qadriyatlar tizimini shakllantiradi. Shu bois, qisqa, loʻnda va mazmunan chuqur boʻlgan hadislarni oʻquv jarayoniga moslashtirish pedagogik jihatdan samarali vosita sifatida qaraladi.

Shu bilan birga, xalqaro tadqiqotlarda ham qadriyatlarga asoslangan taʼlim (values-based education) konsepsiyasi doirasida maʼnaviy-axloqiy tarbiya masalalari oʻrganilib, unda diniy va madaniy merosdan foydalanish ijobiy natijalar berishi qayd etilgan.

Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, boshlangʻich sinf oʻquvchilarida maʼnaviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda hadislardan foydalanish ilmiy jihatdan asoslangan, pedagogik jihatdan samarali va amaliy ahamiyatga ega yoʻnalish hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida maʼlumotlar ilmiy adabiyotlar, pedagogik manbalar, hadis toʻplamlari hamda boshlangʻich taʼlimga oid metodik materiallarni tahlil qilish orqali olindi. Shuningdek, kuzatish va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Olingan maʼlumotlar qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida qayta ishlanib, hadislardan foydalanishning oʻquvchilarning maʼnaviy-axloqiy sifatlarini shakllantirishdagi samaradorligi baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida boshlangʻich sinf oʻquvchilarida maʼnaviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda hadislardan foydalanishning samaradorligi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Oʻquv jarayoniga maqsadli ravishda hadislarni integratsiya qilish orqali oʻquvchilarning axloqiy qarashlari, xulq-atvori va ijtimoiy munosabatlarida sezilarli ijobiy oʻzgarishlar kuzatildi. Xususan, qisqa va mazmunli hadislarni dars jarayonida qoʻllash oʻquvchilarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, oʻz xatti-harakatlarini baholash hamda atrofdagilarga nisbatan hurmat bilan munosabatda boʻlish koʻnikmalarini shakllantirdi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari shuni koʻrsatdiki, hadislar asosida tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyat oʻquvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning maʼnaviy ongini ham rivojlantiradi. Masalan, "rostgoʻylik", "halollik", "mehr-oqibat" kabi tushunchalar oddiy nazariy izohdan koʻra hadislar orqali berilganda, oʻquvchilar tomonidan tezroq oʻzlashtirildi va amaliy xulq-atvorga koʻchdi. Bu esa hadislarning didaktik jihatdan qulay, tarbiyaviy taʼsiri esa yuqori ekanligini koʻrsatadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, boshlangʻich sinf oʻquvchilarining yosh xususiyatlari – taqlidga moyillik, obrazli fikrlashning ustunligi hamda hissiy taʼsirchanlik – hadislarning samarali oʻzlashtirilishiga qulay sharoit yaratadi. Ayniqsa, hadislarni hayotiy misollar, sahna koʻrinishlari, rolli oʻyinlar va muammoli vaziyatlar bilan uygʻunlashtirish ularning taʼsir kuchini yanada oshiradi. Shu bilan birga, oʻquvchilarning oʻz kundalik hayotida hadis mazmuniga mos xulq-atvorni namoyon eta boshlashi kuzatildi.

Tahlillar shuni ham koʻrsatadiki, hadislar asosida olib borilgan tarbiya ishlari sinf jamoasida ijobiy psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Oʻquvchilar oʻrtasida oʻzaro yordam, hurmat, bagʻrikenglik kabi ijtimoiy koʻnikmalar rivojlanadi, nizoli vaziyatlar kamayadi. Bu esa taʼlim samaradorligiga ham bevosita ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Shu bilan birga, muhokama jarayonida ayrim muammolar ham aniqlangan. Jumladan, barcha oʻqituvchilarning hadislarni pedagogik jihatdan toʻgʻri talqin qilish va ularni dars jarayoniga integratsiya qilish boʻyicha yetarli metodik tayyorgarlikka ega emasligi, shuningdek, mos oʻquv-metodik qoʻllanmalarning yetishmasligi

ushbu yo'nalishdagi ishlarning samaradorligini cheklashi mumkin. Bundan tashqari, hadislarni noto'g'ri yoki yuzaki talqin qilish tarbiyaviy maqsadga erishishga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli ham mavjud.

Umuman olganda, olib borilgan tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda hadislardan foydalanish yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu yondashuvni yanada takomillashtirish uchun o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish, maxsus o'quv dasturlari va didaktik materiallarni ishlab chiqish hamda ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish uzluksiz ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayonni samarali tashkil etishda milliy va diniy merosdan oqilona foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Muhammad (islom payg'ambari) hadislarini ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiya qilish o'quvchilarda halollik, rostgo'ylik, mehr-oqibat, hurmat va mas'uliyat kabi muhim axloqiy sifatlarni shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Hadislarning qisqa, lo'nda va mazmunan chuqur ekanligi ularni, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun qulay didaktik materialga aylantiradi. Ularni hayotiy misollar, interfaol metodlar, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki axloqiy ongi va ijtimoiy xulq-atvori ham rivojlanadi. Natijada, o'quvchilar o'z xatti-harakatlariga tanqidiy yondashish, to'g'ri qaror qabul qilish va jamiyatda munosib o'rin egallashga tayyor bo'lib boradi.

Shu bilan birga, mazkur yo'nalishda olib boriladigan ishlarning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining metodik tayyorgarligi, darslarni to'g'ri tashkil etishi hamda ota-onalar bilan hamkorlik darajasiga bog'liq ekanligi aniqlandi. Demak, hadislar asosida ma'naviy-axloqiy tarbiyani rivojlantirish uchun o'qituvchilar malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida metodik qo'llanmalar yaratish va oilaviy tarbiya bilan uzviy integratsiyani ta'minlash zarur.

Umuman olganda, boshlang'ich ta'lim bosqichida hadislardan foydalanish o'quvchilarning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga mustahkam zamin yaratadi. Ushbu yondashuvni tizimli ravishda joriy etish va ilmiy asosda takomillashtirish kelajak avlodning ma'naviy yetuk, ijtimoiy faol va mas'uliyatli bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. - Toshkent: O'qituvchi, 1992.
2. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. - Toshkent: Fan, 1993.
3. To'xtaxo'jayev. Pedagogika nazariyasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2010.
4. Qodirov. Tarbiya nazariyasi. - Toshkent: Fan, 2009.
5. Yo'ldoshev. Ta'lim samaradorligini oshirish texnologiyalari. - Toshkent, 2015.
6. Xoliqov. Pedagogik mahorat. - Toshkent: Iqtisod-moliya, 2012.
7. Ishmuhamedov. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: Fan, 2017.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(4)

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.